

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.14, april 2019

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Vibeke A. Pedersen

Tilsyn ved cand.mag. Peter Springborg

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Kong Knud den Helliges Levnet (af Knytlinge-Sage)”

ved Stine Guldahl Holst

Indhold

- 1 Udgivelsen
- 2 Oversættelsen
 - 2.1 Sagaen
 - 2.2 Udgaven
 - 2.3 Skildringen
 - 2.4 Efterskift
- 3 Baggrund og placering i forfatterskabet
- 4 Modtagelse
- 5 Anvendt litteratur
- 6 Anvendte websider

1 Udgivelsen

“Kong Knud den Helliges Levnet” blev trykt i 2. og 3. hæfte af *Danne-Virke*, bind 1, der udkom i 1816. Tidsskriftet *Danne-Virke* var Grundtvigs eget, og på nær fire sider stod han selv for alle de mange bidrag, heriblandt flere sagaoversættelser. Det udkom i fire bind a fire hæfter i perioden 1816-1819 med i alt 1564 tryksider. Flemming Lundgreen-Nielsen har givet en overordnet karakteristik af tidsskriftets indhold (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 850-856).

2 Oversættelsen

2.1 Sagaen

“Knud den Helliges Levnet” er et oversat uddrag af *Knytlingesaga* med en kort efterskrift, hvor Grundtvig fremlægger sin tilgang til oversættelsesarbejdet. *Knytlingesaga* er en islandsk saga om de danske konger fra Harald Blåtand (900-tallet) til Knud 6. (omkring 1187). Den er skrevet i 1200-tallet af en ukendt historieskriver, men tilskrives ofte Olaf Tordsson Hvideskjald. Centralt i sagaen står Knud den Helliges levnedsskildring, og herved ligner *Knytlingesaga* den norske kongesaga *Heimskringla* i sin opbygning. I *Heimskringla* er det Olav den Helliges levnedsskildring, der er midtpunktet. Skildringen af Knud den Helliges liv og død i *Knytlingesaga* karakteriserer Grundtvig kort som “den jævne, trohjertige Fortælling om noget af det Høieste og Dybeste Ord kan udtrykke” (s. 287). Det er da også de to helgenkårede kongeskikkelser Olav og Knud, som Grundtvig i 1810'erne forsøgte at skrive sørgedramaer om dog uden at fuldføre dem (optrykt i *Poetiske Skrifter 2*, s. 488-530, se også Lundgreen-Nielsen 1980, s. 699 f.).

2.2 Udgaven

Tekstgrundlaget for oversættelsen er Hans Grams oldislandsk-latinske paralleludgave *Æfi Dana-Konunga Eda Knytlinga Saga, Historia Cnutidarum regum Daniæ* fra 1740'erne, og det er kapitlerne XXIII-LIX, som er oversat. Grundtvig henviser i sine fodnoter både til den oldislandske tekst og den latinske oversættelse (jf. Lundgreen-Nielsen 1980, s. 698). Udgaven blev aldrig fuldenendt, men lå ved Hans Grams død i 1748 færdigtrykt med undtagelse af den sidste side af den latinske paralleloversættelse, register, noter og forord. Tekstgrundlaget for den norrøne tekst er en afskrift af en kodeks, der gik tabt under branden i København i 1729 (jf. beskrivelsen af ‘AM 18 fol’ på handrit.is). Den latinske paralleloversættelse var en bearbejdning af Árni Magnússons oversættelse. Udgaven har været svær at tilgå, da hele oplaget med undtagelse af nogle få eksemplarer ifølge P.E. Müllers skildring blev fortæret af rotter og mus på bogtrykkerens loft (Müller 1820, s. 126).

Grundtvig følger ikke sagaens kapitelinddeling, men lægger flere af dem sammen til større sammenhængende episoder. De følgende af Grams kapitler er lagt sammen: 23-25, 28-29, 33-49, 42-43, 44-45, 46-51, 52-53 og 54-59.

I sin artikel “Om Scriptorum Rerum Danicarum medii ævi” fra første hæfte af *Danne-Virke* gav Grundtvig udtryk for det håb, at *Knytlingesaga* måtte medtages i et kommende bind af det stort anlagte værk *Scriptores Rerum Danicarum*, påbegyndt af Jacob Langebek i 1772 og først afsluttet i 1878. I Grundtvigs øjne ville det være værdifuldt at få “blot en god Text af Knytlinge-Saga, næst Saxos den ypperste Bog til den danske Middel-Alders Historie, og i alle Maader en herlig Efterslet paa Daners gamle Mark” (Grundtvig 1816c, s. 83).

2.3 Skildringen

Den oversatte levnedsskildring falder i to dele i *Danne-Virke*. Første del (kap. 1-8) begynder ved opregningen af Svend Estridsens mange børn og beretningen om hans død. Efter Svend Estridsens død følger et kongevalg, hvor hans ældste søn Harald bliver valgt til konge, og Knud får Sjælland som len. Da Harald dør af sygdom, bliver Knud valgt til konge, og han skildres ved sin vilje og kraft til at skabe og opretholde

lov og orden i riget som en modsætning til sin forgænger. Karakteristikken af en streng og retfærdighedssøgende konge suppleres med en episode, hvor Knud forsøger at forføre en præstekone, men accepterer og respekterer hendes afslag med en henvisning til sit kristne sind. En gennemgang af de danske stifter danner overgang til fortællingen om Knud og Egil Ragnarsson – også kaldet Blod-Egil. Det er beretningen om, hvorledes den retskafne kristne konge må gribe ind over for den bloddrikkende barbar, der huserer i hans rige.

Anden del af levnedsskildringen (kap. 9-14) beretter om begivenhederne, der leder op til drabet på Knud i Skt. Albani Kirke i Odense. Da Knud bliver svigtet af sine landsmænd forud for et togt til England, rejser han ud i riget for at straffe de bønder og herremænd, der forlod krigstogtet i utide. Knuds hårde rettergang rundt omkring i landet afstedkommer et oprør blandt de jyske bønder, som samler sig for at drage ud og slå kongen ihjel. Hæren af bønder får tilslutning fra nogle jyske stormænd, og sammen begiver de sig til Fyn, hvor Knud har taget ophold ved Odense. Efter at være blevet forrådt af en af stormændene bliver Knud og hans folk angrebet i Skt. Albani Kirke, hvor kongen og størstedelen af hans følge efter en lang og voldsom kamp bliver dræbt, og skildringen slutter.

2.4 Efterskift

Efterskriften til “Knud den Helliges Levnet” er først og fremmest en redegørelse for de oversættelsesvalg, Grundtvig har truffet. Han erklærer

Indholden det er hvad jeg efter bedste Evne vil give paa Dansk, og naar jeg har fundet den i de fremmede Ord, da har jeg ei synderlig mere med dem at bestille, men leder kun efter de bedste, de klareste, fyndigste Ord i mit Modersmaal, for at lægge hvad jeg har fundet, frem i dem for Dannemænds Øine (s. 288)

En god oversættelse hviler ifølge Grundtvig på bestræbelsen på at forstå modermålets ånd, da det jo ikke alene er ord, men ånd, der oversættes. Her så Grundtvig sig som Christiern Pedersens og Anders Sørensen Vedels arvtager (s. 288). Andre oversættere, der arbejder “efter andre *Maale-Stokke*”, skaber tekster, som

tære uden at trives, eftersnakke som Skader og Stære, uden at betale enten Aand eller Hjerte, uden at eie eller vække nogen klar aandelig Forestilling, uden at giøre noget aandeligt Indtryk (s. 289)

Til yderligere belysning af oversættelsesarbejdet kan man i Grundtvigs efterladte manuskriptmateriale finde et forarbejde fra omkring 1812-1813 ([fasc. 387](#)). Det er et forsøg eller en prøve på en oversættelse af de kapitler fra *Knytlingesaga*, der beskriver Knuds ankomst til kirken og hans efterfølgende død. I denne første prøve har Grundtvig stræbt efter en nøjagtig oversættelse med lighed mellem original og oversættelse både i syntaksen og glosevalg, hvilket peger i samme retning som prøveoversættelsen af Saxos 6. bog ([fasc. 241](#)), hvor den samme arbejdsgang med en tekstnær oversættelse, der siden hen er blevet frigjort af forlægget og fordansket, kan spores. Denne tilgang synes at have været brugt ved flere af Grundtvigs oversættelsesarbejder i 1810'erne (jf. Albeck 1949, 84 f.).

Det færdige resultat, “Knud den Helliges Levnet”, udmærker sig med Flemming Lundgreen-Nielsens ord ved “modificerende og afrundende småord, fordanskning af personnavnene, frit tilsatte idiomer (f.eks. fra ordsprog, hverdagsudtryk eller dialekter) og tautologier, uden at virke overlæst med lavsproglige effekter (ordspil)” (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 698.)

3 Baggrund og placering i forfatterskabet

Grundtvig afsluttede 2. juledag 1815 sin prædiken i Frederiksberg Kirke med en erklæring om ikke at betræde prædikestolen igen, før han blev kaldet til det, idet han fandt sig “hemmelig og aabenbare bagtalt for Menigheden som en Sværmer og Fanatiker, som en Parti-Stifter og en Folkeforfører” (*Dansk Kirketidende* 1875, sp. 478). Da Grundtvig således forlod præstegerningen på ubestemt tid, måtte han lade sine tanker komme til udtryk på anden vis. I fortalen til udgivelsen af sine *Bibelske Prædikener* (1816) uddyber han, hvorledes han i fremtiden vil virke: “At jeg, medens Præsten tier, agter, om Gud vil, at lade Skjalden og den Boglærde tale, tale især om de forbigangne Dage, hvad Præsten mener kan meest tjene til Guds Riges Komme” (Grundtvig 1816d, s. VII f.). Grundtvig vendte sig mod historievidenskaben og lod i høj grad *Danne-Virke* (1816-1819) være organet for sine arbejder og et tankegods, der ad historiens vej skulle opvække den åndelige kraft i den lutherske kristendom (Thanning 1963, s. 22-27; se også Holm 2001, s. 9-11). Flere store værker fra perioden som oversættelserne af krønikerne af Saxo og Snorre og *Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum* (1817) vidner om hans indgående beskæftigelse med historien i denne periode.

Oversættelserne af kildeskrifterne til den ældste nordiske historie anså Grundtvig for vigtige elementer i forsøget på bevidstgøre danskerne om deres nationale og kristne arv. I “Fortale” til *Danne-Virke* kalder han dem for blomster og blade, som han “har plukket af Ygdrasil, for, om muligt, ved Glands og Duft dog hist og her at vække lidt Kiærlighed til det gamle, velsignede Træ” (Grundtvig 1816a, s. XII). Denne vækkelse af den danske ånd ved belysning af historien skulle være midlet til “at bygge et aandeligt Dannevirke”, som Grundtvig formulerer det i den programmatisk artikel “Om dansk Poesie, Sprog og Historie” (Grundtvig 1816b s. 16; se også [indledningen hertil](#)).

4 Modtagelse

I det store hele udeblev reaktionerne på *Danne-Virke*. Det første hæfte modtog kun enkelte anmeldelser (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851). I december 1821 blev *Danne-Virke* bind 1-3 dog anmeldt i et tysk tidsskrift af en anonym anmelder. Anmeldelsen var kritisk over for Grundtvigs ideer og mål, men oversættelsen “Knud den Helliges Levnet” blev dog fremhævet som en tekst, læseren ville finde glæde ved, særligt er beretningen om kongens død i kirken vellykket ifølge anmelderen (“Danne-Virke et Tids- (Strids-?) Skrift af [...] N.F.S. Grundtvig”, sp. 1117).

5 Anvendt litteratur

- “Af Grundtvigs Papirer 1815-1816” (1875) i *Dansk Kirketidende*, udg. C.J. Brandt og Frederik Nielsen, nr. 31, sp. 473-484. København.
- Albeck, Gustav (1949) “Bemærkninger til nogle nyere sprog- og litteraturvidenskabelige Afhandlinger om N.F.S. Grundtvig” i *Grundtvig-Studier*, s. 79-90. København.
- “Danne-Virke et Tids- (Strids-?) Skrift af [...] N.F.S. Grundtvig” (1821) i *Jenaische Allgemeine Literaturzeitung*. Ergänzungsblätter, nr. 140-141, sp. 1113-1119 og 1121-1127. Halle & Leipzig.
- Grundtvig, N.F.S. (1816a) “Fortale” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. XI-XIV. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816b) “Om dansk Poesie, Sprog og Historie” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 16-35. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816c) “Om Scriptores Rerum Danicarum medii ævi” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1, s. 72-86. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816d) *Bibelske Prædikener efter Tidens Tarv og Leilighed*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1880-1930) *N.F.S. Grundtvigs Poetiske Skrifter*, udg. Svend Grundtvig, bind 1-9; bind 2 (1880). København.
- Holm, Anders (2001) *Historie og efterklang. En studie i N.F.S. Grundtvigs tidsskrift Danne-Virke*. Odense.
- Langebek, Jacob udg. (1772-1878) *Scriptores Rerum Danicarum Medii Ævi, partim hactenus inediti, partim emendatius editi, quos collegit, adornavit, et publici juris fecit*, bind 1-9. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Müller, Peter Erasmus udg. (1820) *Sagabibliothek med Anmærkninger og indledende Afhandlinger*, bind 3. København.
- *Poetiske Skrifter 2 1880*, se Grundtvig, N.F.S. (1880-1930).
- Thaning, Kaj (1963) *Menneske først – Grundtvigs opgør med sig selv*. København.

6 Anvendte websider

- <https://handrit.is/en/manuscript/view/da/AMo2-018> (25. marts 2019)